

โรคพยาธิหอยคัน Swimmer's itch: โรคผิวหนังที่มาจกน้ำ

นาวาโทหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) สนิษฐ ศิริวงศ์

อาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ

กรณีพบโรคพยาธิหอยคันระบาด ทำให้เกิดเป็นผื่นคันอย่างรุนแรงตามร่างกาย และมีชวานาในพื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาพากันเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลกว่า 200 ราย ทำให้ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจะนะออกมาแจ้งเตือนชวานาถึงสาเหตุของโรคนี้แล้ว เพื่อให้ชวานาได้มีความรู้ และหาวิธีป้องกันตัวเอง ตลอดจนกรมการแพทย์ โดยสถาบันโรคผิวหนังได้ให้ข้อมูลว่า โรคพยาธิหอยคัน

ไม่ใช่โรคติดต่อจากคนสู่คน ไม่ใช่โรคอันตราย สามารถหายเองได้ สาเหตุเกิดจากพยาธิหอยคันที่อยู่ในน้ำ พร้อมแนะนำวิธีป้องกันอันตรายจากพยาธิหอยคันให้ประชาชนทราบและไม่เกิดการตื่นตระหนก

ผื่นคันบริเวณผิวหนังจากการติดเชื้อพยาธิหอยคัน

ที่มา: https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_5307575

โรคพยาธิหอยคัน หรือเรียกว่า โรคหอยคัน (Cercarial dermatitis) หรือโรคน้ำคัน (Swimmer's itch) เป็นโรคที่เกิดขึ้นบริเวณชั้นผิวหนังภายหลังการติดเชื้อจากตัวอ่อนของพยาธิใบไม้เลือดในสัตว์ระยะ “เซอร์คาเรีย (cercaria)” ทำให้เกิดผื่นคัน โรคนี้สามารถพบได้ในทุกพื้นที่ของโลกรวมถึงในประเทศไทย การระบาดมักพบในพื้นที่ที่เคยมีน้ำท่วมมาก่อนหรือมีน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน ที่ทำให้เอื้อต่อการเพิ่มจำนวนของหอยคันรวมถึงพบในพื้นที่ที่มีโอกาสทำให้เกิดการแพร่กระจายของไข่พยาธิใบไม้เลือดของสัตว์ในน้ำได้ง่าย

โดยทั่วไปแล้วพยาธิใบไม้เลือดในสัตว์จะพบระยะตัวเต็มวัยหรือการติดเชื้อในระบบไหลเวียนโลหิตของสัตว์ปีกหรือสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น เป็ด ห่าน นกนางนวล หงส์ หนู วัว และควาย เป็นต้น เนื่องจากพฤติกรรมและการใช้ชีวิตของสัตว์ดังกล่าวอาจสัมผัสกับแหล่งน้ำในธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อสัตว์เหล่านี้มีพยาธิในร่างกายจะมีไข่พยาธิออกมาพร้อมกับอุจจาระที่อาจปนเปื้อนในแหล่งน้ำ ตัวอ่อนของพยาธิที่ฟักออกจากไข่ระยะเริ่มแรกๆที่เรียกว่า ไมราซีเดียม (miracidium) จะเข้าไปในหอยโดยเฉพาะอย่างยิ่งหอยคัน เพื่อเพิ่มจำนวนและพัฒนาเป็นตัวอ่อนระยะเซอร์คาเรีย (cercaria) ปริมาณมากที่สามารถไชออกจากหอยมายังแหล่งน้ำได้ ถ้าคนสัมผัสหรือลุยน้ำในบริเวณที่อาจมีตัวอ่อนปนเปื้อนอยู่โดยไม่ใส่อุปกรณ์ป้องกันจะทำให้ติดเชื้อได้โดยตัวอ่อนจะไชเข้าทางผิวหนัง อย่างไรก็ตามเนื่องจากตัวอ่อนของพยาธิดังกล่าวไม่สามารถเจริญเป็นพยาธิตัวแก่ในคนได้ ดังนั้นภายหลังการไชเข้าที่ผิวหนังตัวอ่อนของพยาธินั้นจะตายลง

สาเหตุของการติดเชื้อ

เป็นผลมาจากตัวอ่อนของพยาธิใบไม้เลือดในสัตว์ระยะเซอร์คาเรียไชเข้าผิวหนังของผู้ที่สัมผัสกับน้ำในแหล่งน้ำที่มีการปนเปื้อนตัวอ่อนพยาธิดังกล่าว ซึ่งในประเทศไทยเคยมีรายงานเชื้อ 4 ชนิดที่ก่อโรคได้คือ

 Schistosoma spindale พบได้ทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยพยาธิดังกล่าวทำให้เกิดการติดเชื้อในวัวและควาย

 Schistosoma incognitum พบในกรุงเทพฯ และภาคเหนือ ทำให้เกิดการติดเชื้อในหนูทุกใหญ่และหนูบ้าน

 Orientobilharzia harinasutai พบในภาคใต้ ทำให้เกิดการติดเชื้อในควาย

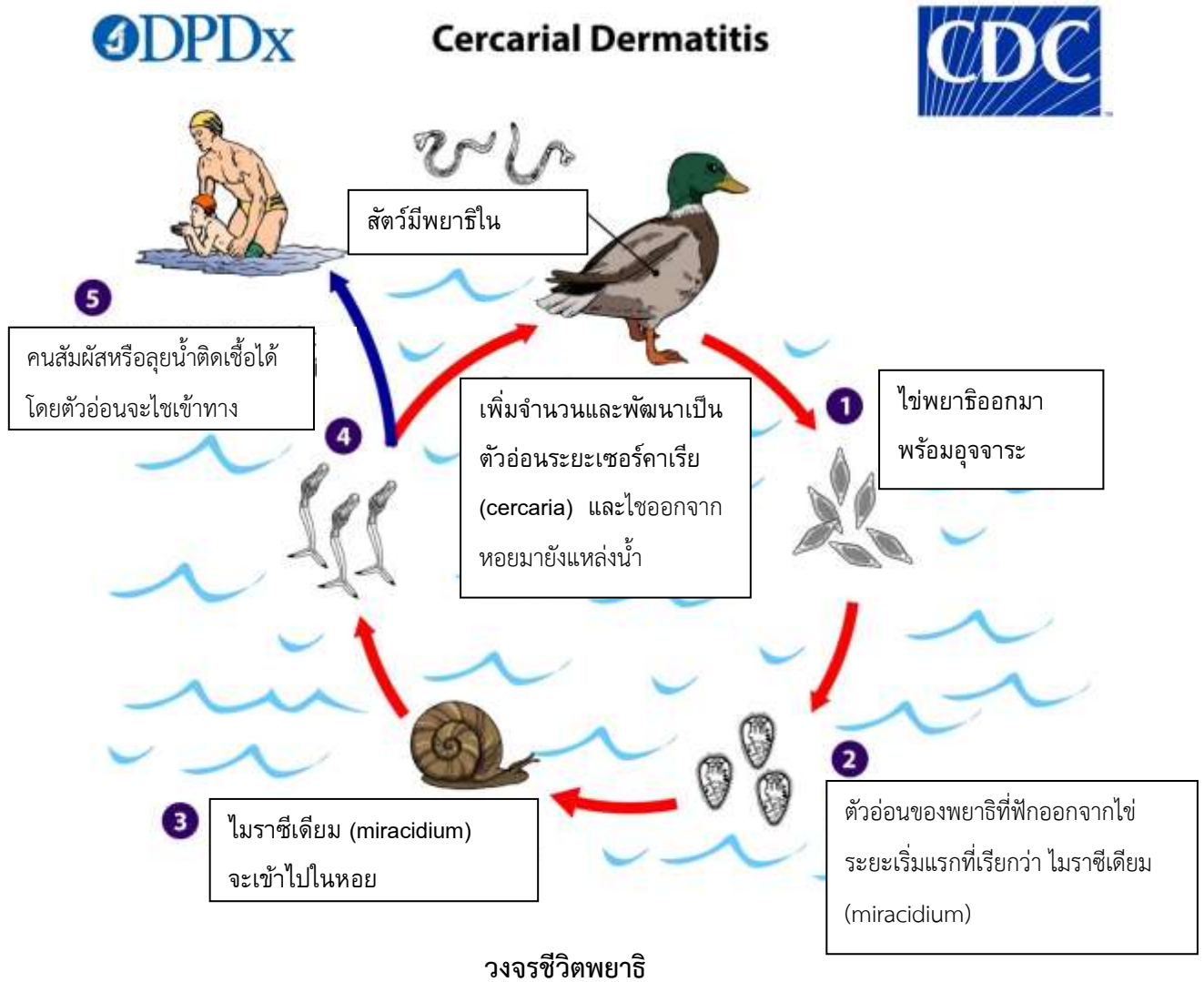
 Trichobilharzia maegrathi พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยพยาธิดังกล่าวทำให้เกิดการติดเชื้อในเป็ด

ซึ่งทั้ง 4 ชนิดมีโฮสต์ตัวกลางคือสัตว์น้ำทำให้เชื้อเข้าไปเพิ่มจำนวนได้คือหอยคัน (โดยสายพันธุ์ของหอยคันจะต่างกันไปในพยาธิใบไม้เลือดในสัตว์แต่ละชนิด ปัจจุบันพบว่าหอยคัน 2 สายพันธุ์ ที่เกี่ยวข้องคือ *Indoplanorbis exustus* และ *Lymnaea (Radix) auricularia rubiginosa*)

ตัวอ่อนพยาธิใบไม้เลือด

ที่มา: <https://www.facebook.com/supathasuwannakit/posts/870999826772146>

ที่มา: <https://www.cdc.gov/dpdx/cercarialdermatitis/index.html>

กลุ่มเสี่ยงต่อโรคพยาธิหอยคัน

บุคคลที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสได้รับเชื้อจากพยาธิหอยคัน ได้แก่

- อาชีพทำนา
- ผู้ต้องสัมผัสกับแหล่งน้ำ
- อาชีพงมหอย เก็บผักบุ้ง
- เด็กที่ชอบว่ายน้ำตามที่ต่างๆ

กลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสได้รับเชื้อจากพยาธิ

ที่มา: <https://www.thaipbs.or.th/program/Rutan/episodes/73716>

อาการของโรคพยาธิหอยคัน

- คันตามตัว หรือขา แขน
- ปวดแสบปวดร้อน
- มีตุ่มขึ้นคล้ายๆ กับยุงกัด
- บางรายอาจมีอาการแพ้มาก ทำให้เกิดตุ่มจำนวนมาก ยิ่งทำให้คันมากยิ่งขึ้น

โดยทั่วไป ลักษณะของอาการที่พบจะเกิดขึ้นภายหลังการสัมผัสกับแหล่งน้ำที่ปนเปื้อนตัวอ่อนของพยาธิ และภายหลังจากตัวอ่อนพยาธิไชเข้าผิวหนัง ระยะแรกจะรู้สึกเจ็บจี๊ดบริเวณผิวหนังที่เคยสัมผัสกับน้ำ จากนั้นจะเกิดผื่นและตุ่มแดงภายใน 12 ชั่วโมง ซึ่งตุ่มที่เกิดขึ้นคล้ายกับตุ่มยุงกัดและอาจพัฒนาเป็นตุ่มน้ำใส ตุ่มพุพองหรือตุ่มหนองได้ ในช่วงดังกล่าวจะมีอาการคัน หากเกาจนเกิดแผลอาจทำให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อ

แบคทีเรียซ้ำได้ โดยลักษณะผื่นคันและตุ่มที่เกิดบริเวณผิวหนังเป็นผลมาจากการตอบสนองทางภูมิคุ้มกันของร่างกาย ส่วนมากจะเป็นภาวะภูมิแพ้ต่อโปรตีนของตัวอ่อนพยาธิ

ตุ่มพองบริเวณผิวหนังจากการติดเชื้อพยาธิหอยคัน

ที่มา: https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_5307575

อย่างไรก็ตามถ้าไม่มีภาวะติดเชื้อแทรกซ้อนเกิดขึ้นผื่นและตุ่มแดงดังกล่าวสามารถหายเองได้ภายในระยะเวลาประมาณ 1-2 สัปดาห์

อาการคัน จะไม่ได้คันเพราะไปสัมผัสโดนตัวหอยโดยตรง แต่อาการคันนี้เกิดจากปฏิกิริยาภูมิแพ้ขนาดเล็กที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า เป็นพยาธิที่มีโฮสต์สองระยะ คือตัวเต็มวัยจะเติบโตในสัตว์ เช่น วัวควาย และตัวอ่อนจะเติบโตในหอย หากเราลงไปแช่ในแหล่งน้ำที่พยาธิชนิดนี้กำลังระบาด ตัวอ่อนพยาธิจะเข้าซ่อนไซในผิวหนัง แม้พยาธิจะไม่สามารถมีชีวิตรอดในตัวของมนุษย์ได้ แต่ก็ทำให้เกิดอาการแพ้เป็นผื่นคัน ซึ่งสามารถรักษาได้ด้วยยาทาแก้คันภายนอกเช่นคาลาไมด์ และสเตียรอยด์ครีม อาการเหล่านี้จะค่อยๆทุเลาลงภายในเวลาประมาณ 1 สัปดาห์

อาการคันหลังสัมผัสพยาธิ

ที่มา: <https://www.pobpad.com>

การวินิจฉัยโรคพยาธิหอยคัน

อาศัยการซักประวัติเกี่ยวกับการสัมผัสแหล่งน้ำที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่มีหอยคันระบาดจำนวนมากร่วมกับอาการและรอยโรคที่ผิวหนังของผู้ป่วยรวมถึงผลการตรวจทางพยาธิวิทยาของเนื้อเยื่อผิวหนังในตำแหน่งที่เกิดโรค

ตัวอ่อนพยาธิเข้าไปอาศัยอยู่ในหอย

ที่มา: <https://www.facebook.com/supathasuwannakit/posts/870999826772146>

การปฐมพยาบาลและการรักษา

- ใช้ยาแอนติฮิสตามีนเพื่อลดอาการแพ้
- ใช้ยาทาเช่นคาลาไมนโลชั่นหรือยากุ่มสเตียรอยด์
- ใช้การประคบเย็นเพื่อลดอาการอักเสบบริเวณผิวหนัง
- ในกรณีที่มีการติดเชื้อแบคทีเรียซ้ำอาจต้องรักษาด้วยยาปฏิชีวนะ

ทั้งนี้การรักษาหรือการรับประทานยาควรอยู่ภายใต้การดูแลของแพทย์และเภสัชกร อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่มักหายได้เองโดยใช้ระยะเวลาประมาณ 1-2 สัปดาห์

การป้องกันและควบคุมการระบาดของโรคพยาธิหอยคัน

แม้ว่าพยาธินี้จะไม่เป็นอันตรายและไม่ใช้โรคติดต่อจนทำให้เสียชีวิต แต่ก็จะทำให้เกิดปัญหาโรคผิวหนังและต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาเป็นจำนวนไม่น้อย ดังนั้นจึงควรป้องกันการสัมผัสเชื้อเข้าสู่ร่างกายโดยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

- หลีกเลี่ยงการสัมผัสน้ำที่มีพยาธิอาศัยอยู่
- สวมรองเท้ายางเมื่อต้องเดินลุยน้ำ
- ไม่ว่ายน้ำหรือสัมผัสกับน้ำในแหล่งน้ำที่เคยมีรายงานการเกิดโรค รวมถึงแหล่งน้ำที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ
- อาจใช้วิธีป้องกันจากภูมิปัญญาชาวบ้านโดยทาน้ำมันพืช บริเวณแขนขา ก่อนลงสู่แหล่งน้ำ แต่ครั้ง เพื่อป้องกันไม่ให้พยาธิหอยคันมาเกาะที่ผิวหนัง
- เช็ดน้ำตามร่างกายหรืออาบน้ำทันทีภายหลังสัมผัส ลุยน้ำ หรือลงไปแหล่งน้ำที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ ทั้งนี้ควรเช็ดตัวให้แห้งแรง ๆ เพื่อป้องกันการไชของตัวอ่อนพยาธิเข้าผิวหนัง

โรคพยาธิหอยคัน

ผิวหนังอักเสบแต่ไม่อันตรายถึงชีวิต

สภาวะโรคผิวหนังแบบนำโรคพยาธิหอยคัน หลังระบาดในภาคใต้ เป็น ผิวหนังอักเสบ ไม่ใช่โรคติดต่อจากคนสู่คน ไม่ใช่โรคอันตราย สามารถหายเองได้

สาเหตุ

เกิดจากตัวอ่อนพยาธิใบไม้ของสัตว์ที่อยู่ในตัวหอยคันที่อยู่ในน้ำ มักเกิดกับเกษตรกรที่ต้องสัมผัสกับแหล่งน้ำอยู่บ่อยๆ

กลุ่มเสี่ยง

1

อาชีพทำนา

2

ผู้ที่ต้องสัมผัสกับแหล่งน้ำ

3

อาชีพพอมหอย เก็บผักบุ้ง

4

เด็กๆที่ชอบว่ายน้ำตามแหล่งน้ำต่างๆ

อาการทางผิวหนัง

- คันตามตัว
- ตุ่มแดงคล้ายแมลงกัด
- ผื่นแดง
- มีตุ่มน้ำใส
- ผู้ป่วยบางรายอาจมีอาการแพ้มากเป็นพิเศษ ทำให้เกิดตุ่มจำนวนมาก ยิ่งทำให้เกิดอาการคันมากยิ่งขึ้น

การรักษา

รักษาตามอาการ ถ้าหากผู้ป่วยมีอาการคันมากๆ และมีผื่นลุกลามให้ใช้ยาทาแก้คันพวกคาลาไมด์ หรือ สเตียรอยด์ครีมทาบริเวณที่คัน หรือรับประทานยาแก้แพ้ แต่ถ้ามีอาการเล็กน้อยก็ไม่ต้องรักษา **อาการเหล่านี้จะหายไปเองภายในเวลา 14 วัน**

+

การป้องกัน

หลีกเลี่ยงการสัมผัสแหล่งน้ำที่มีตัวพยาธิ

ใส่รองเท้าบูทหรืออุปกรณ์ป้องกัน

วิธีป้องกันจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยให้นำมันพิงหรือวาสนิน บริเวณแขนขาที่ลงสู่แหล่งน้ำแต่ละครั้ง

ล้างตัวทำความสะอาดอย่างรวดเร็วหลังจากสัมผัสกับแหล่งน้ำที่คาดว่าจะเป็นตัวอ่อนพยาธิ

ขอขอบคุณทีมสอบสวนโรคจาก โรงพยาบาลโรคผิวหนังเขตร้อนภาคใต้ จังหวัดตรัง กรมการแพทย์ กองโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กองระบาดวิทยา สถาบันราชประชาสมาธิ สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา กรมควบคุมโรค สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ 16 สงขลา สำนักงานเกษตรอำเภอ ฝ่ายปกครองอำเภอ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา

แอร์โต้เวิร์ธ

ควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ผิวหนัง
กรมการแพทย์

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม โทร 02-354-6222
หรือ อีเมล info@skinthailand
หรือ สแกน QR Code

แพทย์หญิงเบญจวิญ วัชรดิษฐ์
ผู้อำนวยการสถาบันโรคผิวหนัง

เอกสารประชาสัมพันธ์โรคพยาธิหอยคัน ของกรมการแพทย์ สถาบันโรคผิวหนัง

ที่มา: <https://rb.gy/u0jjjl>

เอกสารอ้างอิง

นิมิต มรกต, คม สุขคนธสรรพ์, บรรณาธิการ. ปรสตีวิทยาทางการแพทย์ II. หนองพยาธิ. พิมพ์ครั้งที่ 3.

เชียงใหม่: กลางเวียงการพิมพ์; 2554.

Center for Disease Control and Prevention. Parasites-Cercarial Dermatitis (also known as Swimmer's Itch) [Internet]. 2018 [cited 2020 Nov 13]. Available from:

<https://www.cdc.gov/parasites/swimmersitch/>.

<https://www.healthline.com/health/cercarial-dermatitis#risk-factors>

<https://www.facebook.com/supathasuwanakit/posts/870999826772146>

https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_5307575

<https://www.naewna.com/lady/columnist/45988>

<https://www.pobpad.com/>

<https://www.thaipbs.or.th/program/Rutan/episodes/73716>

<https://rb.gy/u0jjjl>